

Фендик В.М.

КОНТРОЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА РОЗВИТОК НОВІТНІХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

У даній статті автор здійснює обґрунтування необхідності впровадження розробленої ним системи державних органів контролю повноти та правильності відображення господарських операцій суб'єктом господарювання. Наводиться розрахунок орієнтовної вартості впровадження такої системи органів, розкривається їх структура та аргументується підбір технічних компонентів організації мережі між елементами системи.

Ключові слова: модель, суб'єкт господарювання, господарська операція, структурний відділ, компонент мережі, технічні засоби.

ВСТУП

Динаміка суспільних відносин є відображенням рівня впровадження науково-технічного прогресу. Він служить інструментом оптимізації організаційної структури суспільства і господарських відносин. Ускладнення суспільних відносин, що обумовлені інтернаціоналізацією та глобалізацією економіки, зумовлює необхідність якісного оперативного всестороннього контролю. Він є реальним тільки за умови ефективного документального оформлення господарських відносин, що є актуальним до теми дослідження. Об'єктом дослідження, що описаний в даній статті є історія виникнення понять забезпечення і зобов'язання як категорії обліку. Дослідженням даного питання займалися низка вітчизняних та іноземних вчених серед яких : Соколов Я.В., Швець В.Г., Пасько Т.О., Божко В.П., Власов Д.В., Гаспаріан М.С., Матюшко В.М., Шапкін А.С., Сусіденко В.Т., Коваленко О.О., Ліщинська Л.Б., Савалюк І.М., Смілянець О.Г., Степова С.В. та інші.

Предметом дослідження є аналіз історичного досвіду і обґрунтування на його основі необхідності впровадження розробленого автором єдиного облікового документу, що є завданням і метою даної статті. У статті використовувались методи опису, аналізу, пояснення, узагальнення і системного підходу.

1 ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ “ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ” ТА “ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ”

Основною ознакою бухгалтерського обліку всіх часів була, є і буде його всеосяжність господарського життя загалом і окремих його складових. Категорії та поняття бухгалтерського обліку, які входять у його сучасний термінологічний апарат, є результатом аналізу досвіду попередніх поколінь і синтезу найкращих його властивостей та параметрів для адаптації вимог сучасності різних історичних

періодів. Через низку історичних особливостей (мова, письмо, географічне положення, характер відносин із сусідніми народами) наразі важко встановити фундаментальні підвалини всіх процедурних особливостей облікових процесів тодішніх країн-держав. Але є відомості стосовно окремих з них, на основі яких можна зробити припущення про прийоми ведення обліку та характеристику його стадій. Прийнято вважати, що бухгалтерський облік у своєму розвитку пройшов два головні етапи: а) зародження та розвиток бухгалтерського обліку в країнах Стародавнього світу та Середньовіччя; б) становлення та розвиток бухгалтерського обліку як науки. Окремим етапом виділяють період, в ході якого здійснилось формування методів бухгалтерського обліку в епоху Середньовіччя, таких як подвійний запис та калькуляція, інвентаризація, групування та узагальнення господарських процесів.

Первинні елементи системи контролю за зобов'язаннями та їх забезпеченням виникли та розвивались через потреби обліку. Саме їх оформлення відбувалось при паралельному закріпленні відповідних правил поведінки через існуючу систему приписів. Згідно наукового дослідження Ганіна В.І. та Синиці Т.В. ще у древньому Вавилоні згідно законів Хаммурапі (1790-1752р. до н.е.) заборонялось видавати гроші без відповідної боргової розписки. У древній Греції виникла і практикувалась матеріальна відповідальність осіб до компетенції яких входило ведення записів про господарські процеси у книгах.

У древньому Римі повнота налагодженої системи обліку була обумовлена необхідністю стягнення податків, зростання обсягів кредитних відносин [1]. Згідно наукового дослідження Остап'юка М.Я., Лучка М.Р., Даньківа Й.Я. самі терміни дебітор і кредитор з'явилися у древньому Римі [2]. Згідно наукового дослідження Соколова Я.В. [3] у 256 р. до н.е. Зенон виступав за реформування бухгалтерського обліку. Одна з його вимог була фіксація всіх господарських процесів і їх підтвердження у документальній формі. Метою реформи Зенона і її базовими ідеями були: 1) необхідність спроможності встановлення реального

© Фендик Володимир Михайлович, аспірант Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана, тел.0955073072, E-mail:vladimir_www_77@rambler.ru

стану господарства, яке базувалось на регулярному обліку матеріальних запасів та стану дебіторської та кредиторської заборгованості. В той час рахунки дебіторської та кредиторської заборгованості вважались особистими рахунками і розголошення або іншого способу оприлюднення не підлягали; 2) виявлення господарського ефекту від здійснення діяльності в різних її напрямках. Зенон спеціалізував облік в залежності від виду індивідуального господарства: землеробство, скотарство, виноградарство тощо [3]. Автор припускає, що мається на увазі Зенон, який був довіреною особою Аполонуша (Аполонія), повіреного римського імператора. До його компетенції входила організація та нагляд за роботою ряду господарств імператорської власності різного спектру. Це в основному були будівельні роботи вузькоспеціалізованих об'єктів. Отриманий досвід Зенона в якості тогочасного "головного бухгалтера" таких об'єктів зумовив характер його пропозицій [4]. Як зазначають вчені Ганін В.І. та Синиця Т.В., у древньому Римі по справжньому оцінили бухгалтерський облік через появу системи оподаткування, розвиток кредитних відносин і торгівлі. [1]. Система обліку у древньому Римі не мала єдиних уніфікованих правил, що призвело до наявності різноманітної мало узгодженої практики обліку та ускладнило процес його вивчення та аналізу, але вже в них зрідка з'являлись терміни "дебет" і "кредит" [5, с.43-44].

Подальший розвиток моделі обліку стародавнього світу призвів до концентрації уваги користувачів облікової інформації на даних звітності. Наприклад на теренах Стародавнього Єгипту в період Елінізму фінансова звітність складалась з метою контролю всього, що відбувалось у господарстві [1]. Саме стабільний динамічний розвиток торгівлі призвів до подальшого розвитку бухгалтерського обліку в епоху середньовіччя. Римська модель бухгалтерського обліку стала базовою для розвитку моделей обліку раннього середньовіччя. Вона вибрала до себе кращі риси двох методологічних етапів: натуралістичного та вартісного, хоча останній отримав свій подальший розвиток перерісши у диграфічний метод обліку (метод подвійного обліку). Предметна особливість натуралістичного обліку в тому, що об'єкти в обліку відображались у натуральних величинах. Вартісний обумовлений появою грошового обігу у господарському процесі і зростанні його масштабу. При цьому автор вважає, що відсутність документального підтвердження ведення обліку у вартісному вимірнику в період Древнього Риму чи інші попередні історичні періоди не означає їх відсутність взагалі лиш на тій підставі, що на даному етапі розвитку людства згідно наявних археологічних даних відсутнє належне підтвердження цього факту.

Відповідно до дослідження Швеця В.Г., сучасний механізм обліку був відомий і працював до появи першої публікації на облікову тему. Першою рукописною роботою з основ подвійної бухгалтерії вважається праця Бенедето Котрулі "Про торгівлю і сучасного купця" (1458р.) [6]. Згідно досліджень цього науковця Лука Пачолі, який вважається

родоначальником науки про бухгалтерський облік не застосовував поняття дебету і кредиту, але намагався їх пояснити. У своїй праці "Трактат о счетах и записях" (1494р.) [7]. здійснюється огляд та опис існуючих поширених систем обліку. У цій праці наводиться інформація, згідно якої уже в той час проводилось відображення накопичення та відображення інформації про боргові зобов'язання. В якості їх забезпечення використовувалось майно боржника як спосіб підтвердження факту боргу та його забезпечення, використовувались боргові розписки та нотаріальні посвідчення. Банківські та посередницькі, нотаріальні контори в той час функціонували в якості публічних установ. Ці контори мали право на здійснення всього комплексу заходів, пов'язаних із матеріальним забезпеченням боргових зобов'язань своїх боржників [7, с.79]. Боржники у бухгалтерському обліку того часу позначались словом "на", віритель (кредитор) словом "від". У своїй книзі Л. Пачолі наводить характеристики ведення рахунків витрат і прибутку але не радить їх відображати у меморіалі, інвентарі, журналі або зошиті. Л. Пачолі рекомендував для ведення бухгалтерського обліку всі господарські операції попередньо заносити у чорновий зошит – меморіал, після цього записувати їх в інвентар детально вказуючи всі дані за допомогою яких на той час можна було ідентифікувати характер господарської операції, склад учасників та зміст операції. Після цього із визначеною періодичністю – 3, 5, або 8 днів заносити дані про операції у згрупованому вигляді до журналу. На той час інформація про доходи та витрати вважалась особистою і оприлюдненню не підлягала. Така інформація накопичувалась та аналізувалась самостійно суб'єктами господарювання [7, с.99-100].

У 1525р. Антоніо Тальенте опублікував працю "Світоч арифметики" де вперше ввів термін подвійна бухгалтерія і популяризував цю ідею (подвійної бухгалтерії) [6]. Згідно Соколова Я.В. в результаті проведених досліджень середньовічних документів не вдалось встановити винахідника методу бухгалтерського обліку, який репрезентується як подвійний запис, так само як і не встановлено винахідника алфавіту, грошей та розмовної мови [5, с.56]. Уже у першій бухгалтерській книзі Лука Пачолі зосереджувалась увага на подвійній природі обліку: юридичній - оперативне виявлення боргів і вимог і економічній - належне влаштування своїх справ [5]. Роль балансу зростала, і вже починаючи із XV ст. комерсанти використовують його в якості інструменту контролю. При цьому до окремих балансів додавались пояснюючі записки з приводу перспективності погашення наявних боргових зобов'язань [5, с.75]. Уже у XIV столітті вівся облік по резервам сумнівних боргів та витратам майбутніх періодів [5, с.76]. У подальшому бухгалтерський облік як наука пройшов дві суттєві епохи у процесі становлення свого предмету. Погляди вчених розділились на два напрями: юридичний та економічний. Родоначальником юридичного напрямку в бухгалтерському обліку вважається Дієго Дель Кастілло (1522 р.). Він розглядав бухгалтерський облік як спосіб фіксації юридичних прав та обов'язків

сторін, а кожний факт господарського життя він трактував як договір [5],[6]. Кастілло першим підкреслював різницю між моментом виникнення зобов'язань і моментом оплати. У цьому напрямку уваги заслуговує Пітер ля Кур (1691 р.) який розглядаючи і обґрунтовуючи систему договірних зобов'язань, що витікали із договору поставки, запропонував введення спеціального рахунку “ Товари до отримання ” [5].

Перша спроба класифікації рахунків бухгалтерського обліку була здійснена Авраамом де Граафом у 1693р. З метою побудови єдиного плану рахунків він здійснював їх класифікацію на “ живі ” - капітал, резерви, прибутки та збитки; і “ мертві ” - товари, кораблі, нерухомість, каса та “ рахунки третіх осіб ” - дебітори і кредитори [8, с.30]. Серед представників економічного напрямку бухгалтерського обліку Д.Л. Кріпа (1838 р.) та Ф. Віла (1801-1884р.р.) об'єктом обліку вважали неправові відносини, а матеріальні або грошові цінності, у зв'язку з якими виникають ці відносини. Новий виток теорії економічного напрямку отримали завдяки Шеру І.Ф. (1846-1924р.р.), який у практику бухгалтерського обліку ввів позабалансові рахунки, на яких він рекомендував відображати всі операції юридичного характеру які не знайшли свого відображення у балансі. Цей вчений замість трактування активу як сукупності цінностей вводить поняття активу як власності підприємства. Він допускав створення резервів і їх відображення у балансі для покриття можливих збитків, що витікали із договірних зобов'язань [5]. У згадуваній роботі зазначалось: “ Вірність боргових зобов'язань за їх номінальною вартістю є міраж, а передбачити результат сумнівних боргів – химера ” [Счетоводство, 1890, с. 131] [5,с.152]. Тривалий час бухгалтерський облік розглядався як вид господарської діяльності і тільки за часів Ляйтнера бухгалтерський облік розглядається як господарська статистика. Згідно згаданого вченого ціллю обліку є встановлення величини і складових частин активів, капіталу та боргів [5, с.159].

Представник німецької школи Ейган Шмаленбах (1873-1955р.р.) розділяв облік на торгіву і виробничу бухгалтерію. При цьому торгова бухгалтерія контролює борги і зобов'язання, а виробничу - внутрішньогосподарські процеси [5, с.160]. Пропозиція відображати резерви для покриття боргових збитків належить Сімону Г., але крім цього він відстоював свою позицію з приводу нормативного (законного) збільшення їх розміру. Герстнер П. запропонував відображати в обліку забезпечені та незабезпечені борги, але коло його інтересів зводилось до спроможності врахування та відображення інформації, пов'язаної із зміною вартості цінних паперів на фондовій біржі, коли такі використовувались в якості забезпечення [5, с.168]. З даного приводу також зауважимо, що американський вчений Вільям Ендрю Патон (1889-1991р.р.) як резерви трактував відхилення вартості акцій, які для зручності пропонував вести на окремих рахунках, а вартісну переоцінку пропонував здійснювати на основі ринкової вартості по кожному

виду цінностей [8]. Резерви для покриття сумнівних боргів пропонував створити І.Р. Николаєв [5, с.464].

На території України у період до Київської Русі немає інформації про механізми та способи ведення обліку. Відомо, що у період до монгольської навали на території Київської Русі діяли центри підготовки писарів, які виконували функції бухгалтерів. Такі центри розміщувались при монастирях. Перебуваючи під владою Литви а потім Польщі до XVI століття Україна зазнавала впливу їхніх систем обліку. Тоді застосовували камеральну (бюджетну) систему обліку, переважала проста бухгалтерія. У XVI-XX ст. Україна, перебуваючи територіально під впливом різних держав, увібрала до себе їхні моделі обліку, які у подальшому під час входження до Радянського Союзу протистояли одна одній. Результатом протистояння відбулось становлення радянської школи бухгалтерського обліку. Представник радянської школи бухгалтерського обліку Е Кальман пропонував здійснювати оцінку залишку товарів у балансі за продажними цінами. Д. Мавицький виступав проти наявності у бухгалтерському обліку фінансово-результативних рахунків. Предметом обліку стало не окреме підприємство, а все народне господарство. Подвійний облік був визнаний методом бухгалтерського обліку. [6] Позитивним у радянській школі обліку була пропаганда і часткова реалізація принципу централізації обліку. Це було досягнуто шляхом заборони приватної власності та зобов'язання існуючих господарюючих суб'єктів здійснювати розрахункові операції через наявні державні установи. Більш детально питання розвитку бухгалтерського обліку в Україні у своїх працях описали історію розвитку бухгалтерського обліку в Україні Остап'юк М.Я., Лучко М.Р., Даньків Й.Я. [2].

Забезпечення зобов'язань як юридична категорія виникла давно, оскільки є документальне підтвердження існування окремого виду забезпечення - застави за часів древнього Єгипту. Цікавим є те, що уже в той період застава використовувалась як забезпечення договірних відносин позичання тогочасних грошей і предметів побуту. Але при цьому застава перебувала у володінні позичальника до моменту невиконання передбачених договірних умов. В період древнього Риму були вже відомими як види забезпечення зобов'язань застава, завдаток, неустойка та порука. Саме за стародавнього Риму було започатковано вчення про способи забезпечення зобов'язань. Застава функціонувала як одностороння в якості “ фудулія ”. Всі види зобов'язань об'єднувались під терміном “ obligatio ”. Ранне визначення цього терміну розкривало зобов'язання як односторонній обов'язок до дії (активної чи пасивної) одної сторони і право вимагання на її вчинення другою стороною. Пізніша дефініція якого у римському праві повністю збігається із його сучасним поняттям [9]. В ході розвитку людства значна частина норм права зазнала запозичення із подальшим впровадженням (рецесії), що і зумовило їх розвиток, хоча об'єктом безпосереднього наукового дослідження забезпечення зобов'язань стали у XIX столітті.

З 1963 р. знаходить своє юридичне закріплення гарантія як вид забезпечення зобов'язань, але на рівні із порукою у кодексі СРСР. З 2003 р. у новій редакції ЦК України закріплюється притримання як новий вид забезпечення виконання зобов'язання. Оскільки забезпечення зобов'язань є різними за своєю природою виникнення та розвитку, у юридичній практиці виділяють забезпечення, які залежать від виконання зобов'язання (акцесорні) та не залежать (не акцесорні) від нього. Їх відмінність у тому, що на акцесорні забезпечення зобов'язань, такі як застава, завдаток притримання та порука виникає право на задоволення вимог за їх рахунок з моменту фактичного невиконання зобов'язання, а у не акцесорного зобов'язання – гарантії – право на задоволення вимог за її рахунок виникає з моменту укладення договору і відповідного його юридичного закріплення не залежно від виконання зобов'язання цією гарантією забезпеченого [10].

На основі аналізу показників макроекономічного розвитку [11] робимо висновок про те, що: а) показники динаміки росту грошової маси М01, динаміку росту чистого внутрішнього продукту, динаміку росту первинного та вторинного розподілу чистого національного доходу у фактичних цінах можна вважати прийнятною; б) обсяг кредитування, який відображається у показнику М01 та динаміка обсягів кредитування у порівнянні із величиною чистого національного доходу у фактичних цінах, по даних первинного розподілу є небезпечним для національної економіки України і загрозливим без створення надійної системи забезпечення зобов'язань, яка включає комплекс економічних, юридичних та організаційних заходів. 1. У національному законодавстві України передбачена відповідальність за недотримання національних стандартів обліку і не встановлена відповідальність за недотримання міжнародних стандартів фінансової звітності у разі їх обрання в якості основних стандартів при складанні фінансової звітності. Пропонуємо встановити таку відповідальність у вигляді накладання штрафу у випадку порушення міжнародних стандартів фінансової звітності за попередніх умов. 2.3 облікової точки зору забезпечення - це можливе зобов'язання із різним ступенем вірогідності існування в майбутньому. З юридичної точки зору забезпечення – це дійсне зобов'язання сторони стосовно іншого її зобов'язання як умови виконання. Як облікову категорію поняття забезпечення формує інформація про: а) вартісну оцінку; б) фізичний стан предмету обліку - впливає на характер процедур в ході реалізації облікового процесу; в) стан права власності на об'єкт обліку та умови його переходу (при фінансовій оренді, лізингу). У зв'язку із вищенаведеним вважаємо, що найбільш оптимальним визначенням поняття забезпечення зобов'язань буде наступне: “забезпечення зобов'язань – будь-який ресурс як об'єкт обліку, який здатний задовольнити потреби суб'єкта господарювання, на який поширюється особливий правовий статус, пов'язаний із потенційним обов'язком його передачі іншому учаснику суспільних відносин”.

Оскільки причина появи об'єкта обліку – форма прояву суспільного інтересу або окремих його представників до об'єкту навколишнього світу та формування його подальшої долі, що проявляється у поведінці учасників господарських відносин. Саме тому таке визначення найбільш повним чином дає можливість врахувати інтереси суб'єкта господарювання в ході здійснення бухгалтерського обліку та формування на його основі фінансової звітності. 3. По своїй природі забезпечення створюються для покриття майбутніх витрат, а резерви – в тому числі на покриття майбутніх збитків. Через відсутність вичерпної нормативної класифікації забезпечень пропонуємо у П(С)БО 11 прямо передбачити можливість створення забезпечень, на цілі аналогічні для створення резервів, або заборонити створення забезпечень та резервів на тотожні цілі. Дані формулювання внесуть чіткість у напрями використання ресурсів підприємства, що сприятиме подальшій позитивній практиці підприємництва. 4. Вартісну оцінку забезпечень зобов'язань необхідно здійснювати за поточною ринковою вартістю ресурсів, що їх складають. Визначення вартості забезпечення за поточною ринковою ціною або регіональною ринковою ціною стане причиною переоцінок активів, які входять до складу підприємства. Це у свою чергу дасть можливість отримувати, обробляти і аналізувати оперативну інформацію про всі види ресурсів та їх джерела, які знаходяться у розпорядженні підприємства. Така інформація є найкращим індикатором стану та характеру діяльності, що сприятиме найкращим чином враховувати інтереси інвестора та держави. Такі дані оцінки відображають стан підприємства “тут” і “зараз”. Важливу роль у стабільності забезпечень зобов'язань підприємства грає його рентабельність. За січень - березень 2012р. збитковий фінансовий результат серед великих та середніх підприємств становив 44,6% від їх загальної кількості [11].

Класифікаційні ознаки забезпечень є підставою їх розподілу, а причиною розподілу у бухгалтерському обліку є об'єкти витрат або доходів у господарському житті. Розподіл доходів зумовлений сучасними вимогами оподаткування окремих із них. Через це класифікаційні ознаки забезпечень відіграють свою роль у бухгалтерському обліку при необхідності оптимального врахування природи забезпечень тільки в ході їх оцінки, її зміни та калькуляції витрат на утримання в разі такої необхідності. За міжнародними стандартами фінансової звітності забезпечення зобов'язань поділяються на наступні групи: забезпечення за юридичними та конструктивними зобов'язаннями, забезпечення на реструктуризацію, забезпечення за умовними зобов'язаннями (немає чіткої вимоги про їх відображення в обліку на момент створення), забезпечення інших статей. Кожна з цих груп має свій внутрішній розподіл.

У існуючій міжнародній практиці забезпечення зобов'язань класифікують на групи: за підставами виникнення, характером дії, природою ресурсів. Їх вартісна величина формує характер та обсяг витрат при їх (об'єктів) вилученні в результаті реалізації

зобов'язання. Класифікаційна група забезпечень за підставами виникнення є найбільшою та найпоширенішою у міжнародній практиці і включає забезпечення за юридичними та конструктивними зобов'язаннями. По своїй природі абсолютно незалежними від волі суб'єкта господарювання є юридичні зобов'язання, що обумовлені дією законодавчих приписів і норм. Інша група юридичних зобов'язань, наявність яких може бути підставою для виникнення забезпечення - контрактні зобов'язання. Їх особливість виникнення в тому, що договір у юридичній практиці розглядається як вільне, добровільне і самостійне волевиявлення суб'єкта господарювання, спрямоване на виникнення, закріплення та розвиток економічних зв'язків на різному рівні. Через це, на основі аналізу наявних договірних відносин важко передбачити ймовірність виникнення ускладнень у майбутньому в ході їх виконання, складно довести умисел сторони при наявності такого ускладнення.

Інша ситуація із забезпеченнями за контрактними зобов'язаннями в разі передбачення таких забезпечень у договорі. Основною умовою визнання та відображення в обліку таких забезпечень є передбачення і відображення у договорі відповідного суб'єкта господарювання (сторони). За своєю природою забезпечення можуть виникати на основі договору або додатку до нього, існування якого (додатку) попередньо обумовлено не було (наприклад, Великобританія). Предмет договірних відносин може мати різний характер: додаткове пенсійне забезпечення та актуарні ризики за пенсійними програмами, оренда, залучення фінансових інструментів, виконання робіт та надання послуг, виробництво продукції. В результаті чого за бажанням сторін коригуються характеристики прийнятного виду забезпечення при його необхідності. В окремих випадках, пов'язаних із ступенем передачі контролю над забезпеченням, міра його (контролю) визначає характер відображення та природу інформації у системі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання.

Забезпечення на реструктуризацію, як вид забезпечень, мають подвійну природу у залежності від суб'єктного складу відносин реструктуризації. Реструктуризація може проводитися внутрішньогосподарським способом або окремим суб'єктом господарювання, незалежним підрядним способом. Природа реструктуризації проявляється через два параметри: час проведення реструктуризації та ціна її проведення. Чим триваліший час проведення реструктуризації, тим вагоміший і непередбаченішим може бути вплив факторів (зміна вартості обладнання, матеріалів). Вартість проведених робіт може бути різною, тому важливу роль грає відображення у договорі про реструктуризацію вартості проведення у фіксованих чи плаваючих цінах. Забезпечення зобов'язань у практиці окремих країн розглядаються як активи. Там прийнято вважати і така практика господарської діяльності, що вартісною величиною створеного забезпечення, або реального майна, що представляє собою забезпечення, здійснює

розпорядження власник, до моменту реалізації забезпечення у разі невиконання зобов'язання, що ним передбачене (Великобританія).

2 РОЗВИТОК НОВІТНІХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Дані про навколишній світ завжди відігравали важливу роль у житті як людини, так і суспільства. На даному етапі суспільного розвитку переважну більшість (переважний масив) таких даних до людини надходить у вигляді інформації. Але при цьому обсяг інформації, з яким оперує людина знаходить своє закріплення та відображення на різних матеріальних носіях. У процесі використання інформація підлягає різного роду обробці. У ході її проведення визначається рівень достатності, повноцінності, та об'єктивності і достовірності такої інформації, її необхідність у процесі прийняття управлінських рішень, інших способів здійснення координації діяльності суб'єкта господарювання. З розвитком і ускладненням суспільних відносин потреба контролю за ними пропорційно зростає. Для оптимізації процесу контролю поступово почали використовувати технічні засоби [12],[13],[14]. Вплив науково-технічного прогресу на сфері економіки найрізноманітніший, і характер позитивних змін від його застосування можна в повній мірі оцінити в більшості випадків лише після повного впровадження у відповідній сфері та роботі відповідного економічного об'єкту хоча б один повний виробничий цикл.

Впровадження науково-технічного прогресу (НТП) у процес обробки інформації має свої способи виміру рівня економічної ефективності. Організаційно-господарські рішення покликані оптимізувати збір та обробку інформації шляхом створення схем документального обороту або впровадження окремих новітніх технічних рішень. НТП здійснює вплив на економіку на всіх її рівнях. На сучасному стані розвитку економіки він є одним із найважливіших чинників виробництва, оскільки його рівень і характер впливає на міру використання економічних ресурсів та формує в результаті значною мірою ціну виробу [15], [16]. Розвиток технічних засобів обробки інформації сприяє постійній оптимізації часу та ресурсів необхідних у процесі здійснення господарської діяльності, розширення сфер застосування експериментально-дослідницького моделювання у науці та господарюванні зокрема.

Дослідженням питання ризику у сфері господарської діяльності представники різних економічних шкіл займались давно. Найглибшими розробками їх у цій сфері були напрацювання у сфері банківського ризику. Характеристика сутності ризику у різних сферах господарської діяльності не є однозначною, дане питання є дискусійним дотепер. Окремими вченими ризик розглядається не просто як невизначеність у процесі здійснення господарської діяльності на окремих її стадіях, або на завершальному етапі господарської операції, а як вид господарської діяльності оскільки ризик вони трактують як сукупність дій суб'єкта в умовах

невизначеності тенденцій та динаміки розвитку ситуації, що склалась на ринку [17], [18]. На міжнародній арені природа та характер ризиків господарської діяльності ширша і різноманітніша, ніж при операціях на внутрішньому ринку окремої держави [18]. Багатий спектр господарських відносин і об'єктивна необхідність забезпечення зобов'язань по ним призводить до виникнення різних форм (способів) забезпечень. Тому вважаємо, що їх сучасний поділ на традиційні та нетрадиційні обумовлений часом активного використання певним колом суб'єктів і мірою подальшого поширення.

Суб'єкти господарювання в Україні мають різну структуру, напрями і результати діяльності. На території країни вони розміщені нерівномірно, і різної галузевої приналежності. У зв'язку із цим при створенні моделі функціонування єдиного облікового документу врахуємо наступне. На території України діє 459 міста, серед яких є міста із районним поділом із загальною кількістю 118 районів у містах; районні та обласні центри та міста обласного і республіканського значення. Крім районів у містах на території України функціонує 490 районів [19]. За таких умов (через це) ряд міст України паралельно виконують додатково функції обласного та районного центрів, міста обласного та республіканського значень які фактично прирівняні до обласних центрів. За таких умов, мінімальна кількість структурних одиниць – в нашому випадку – органу державного контролю повноти і правильності відображення господарських операцій суб'єктів господарювання (ОДК ППВ ГОСГ) становитиме 1067 (одна тисяча шістьдесят сім) (459+118+490). У кожному такому органі відділі діятиме 6 підрозділів [20]. Чисельність кожного структурного підрозділу відділу залежатиме від кількості діючих і прибуткових господарюючих суб'єктів, які підрозділ обслуговує. На думку автора це дасть можливість при зменшенні чисельності господарюючих суб'єктів зменшувати кількість оперативного-обслуговуючого персоналу такого органу. Під оперативного-обслуговуючим персоналом автор розуміє кількість осіб, які задіяні у процесі прийняття і обробки інформації про діяльність суб'єкта господарювання. При цьому у районах міст та у містах обласного та республіканського значення, на думку автора чисельність штату органу довести до середньостатистичного показника чисельності штату даного органу по районах України. На кожний відділ органу передбачається наявність одного начальника (керівника) та заступника. При мінімальній кількості 5 осіб структурного відділу загальна чисельність штату становитиме 34144 особи $((1067*6*5)+(2*1067(\text{керівний склад}))$.

Розрахунок вартості оснащення архіву, де за задумом автора буде накопичуватися інформація становитиме: а) розрахунок штатної чисельності. 5 осіб на 6 структурних відділів, один відділ на 1 область і АР Крим, по дві особи керівного складу - начальник відділу та заступник - на одного начальника -1 область, або АР Крим, за яку він відповідає. В результаті штатна чисельність становитиме: $(5*6*25)+(2*25)=800$ осіб. Розмір

окладу становитиме: для керівного складу 3 мінімальні заробітні плати; для оперативного-технічного - 2 мінімальні заробітні плати. Отже фонд оплати праці становитиме: б) для оперативного-технічного персоналу: $(750*(2*1230))*12=22140000(\text{грн.})$. в) для керівного складу: $50*(3*1230)*12=6642000(\text{грн.})$; загальна сума фонду оплати праці (відділу архіву: $22140000+6642000=28782000(\text{грн.})$ (1). Вартість устаткування робочих місць: $23024,75*800=184198800(\text{грн.})$ (2).

Оскільки за сучасного стану розвитку науки швидкодія технічних засобів зростає, обсяг та характер операцій, які вони можуть здійснювати збільшується, вважаємо, що така чисельність в перспективі буде достатньою. Щодо інформації, яка передаватиметься по комп'ютерним мережам, то для ідентифікації джерел такої інформації вважаємо варто використовувати систему електронних ключів, аналогічну тій, яка зараз використовується суб'єктами господарювання при поданні звичайної електронної звітності у державні органи. Для захисту інформації при її передачі на сучасному етапі використовують ряд прийомів, які мають як організаційний – архівування даних, їх кодування, застосування волоконно-оптичних кабелів при створенні комп'ютерної мережі, так і технічний характер – використання програмного забезпечення та спеціальних утиліт. Оскільки робота такої системи потребує обробку значного обсягу інформації, автор вважає що найкращим варіантом типології внутрісистемної мережі є деревоподібна мережа на основі концентраторів з подальшою передачею інформації на сервер в архів господарських операцій суб'єктів господарювання [21], [22], [23]. Для оперативного відшукування господарської операції можна використовувати систему подвійного кодування аналогічну тій, яка використовується при вступній компанії в українські вищі навчальні вузи. При цьому пропонуємо встановити систему додаткового кодування господарських операцій для їх відстеження і встановлення безпосередньо у державному архіві господарських операцій суб'єктів господарювання. На думку автора термін зберігання інформації про господарську операцію необхідно встановити терміном у 75 років. Це обумовлено тим, що завдяки такому терміну зберігання при потребі можна буде встановити осіб, які здійснювали операцію, а при наймі робочої сили – чисельність, персональний склад та терміни залучення у господарську операцію.

Для технічного об'єднання компонентів даної комп'ютерної мережі у локальну, національну і глобальну мережеві системи варто використовувати маршрутизатори, шлюзи і мости [24], [21]. Оскільки вплив інформаційних технологій на господарські процеси і бухгалтерський облік є об'єктами досліджень окремих наукових робіт, більш детально на них зупинятися не будемо. При впровадженні даної моделі здійснимо розрахунок витрат на впровадження системи. Попередньо обумовимо, що у розрахунок автор ідеї не включає витрат на

спорудження та /або оренду приміщень, інші витрати, пов'язані із розміщенням ОДК ППВ ГОСГ, а також витрати на їх канцелярське утримання, витрат на розробку додаткового спеціального програмного забезпечення та витрат на оплату вартості користування інтернетом. У даній моделі передбачається існування архівного фонду ОДК ППВ ГОСГ. Під архівним фондом ОДК ППВ ГОСГ автор розуміє сукупність паперових носіїв, технічних засобів, пристроїв і приладів за допомогою яких здійснюється накопичення, систематизація, збереження і зберігання інформації доступним способом про господарську діяльність суб'єктів господарювання. Автор не включив до розрахунку вартості впровадження системи витрати на технічне оснащення архівного фонду, оскільки на таке оснащення витрати мають змінний характер через сукупність різних факторів впливу на них, у зв'язку із чим такі витрати важко прогнозовані.

Процес розрахунку вартості впровадження системи для кращої наочності подамо поетапно. 1 етап. Розрахунок витрат на оклади працівникам і керівному складу відділів. При його здійсненні будемо виходити з того, що оклад технічного працівника у такому органі буде становити дві мінімальні заробітні плати, керівника та його заступника – по три мінімальні заробітні плати на кожну особу. Мінімальну заробітну плату у розрахунку будемо брати з 01.12.2013 року 1230 грн. Таким чином фонд оплати праці для оперативного-обслуговуючого персоналу буде становити: $32010 * ((1230 * 2) * 12) = 944935200$ (грн.), фонд оплати праці для керівного складу системи органів без урахування органу архівування: $2134 * ((1230 * 3) * 12) = 94493520$ (грн.), загальний фонд оплати праці на рік становитиме: $944935200 + 94493520 = 1039428720$ (грн.) (3). 2 етап: розрахунок витрат на технічні засоби і організацію мережі. За задумом автора передбачається, що кожний співробітник матиме крім свого автоматизованого робочого місця серверну станцію, а інформацію з певною періодичністю передаватиме в архів ОДК ППВ ГОСГ, тому при розрахунку вартості даного етапу для визначення її розрахункової величини бралася вартість новітнього програмного забезпечення Microsoft Office 2013 Standard орієнтовною вартістю від 3192 грн 75 коп (станом на кінець травня 2013р.); серверної програми Windows Server Standard 2012 орієнтовною вартістю від 7458 грн. [25], ноутбук Lenovo IdeaPad Y500 (59-359659) орієнтовною вартістю від 7836 грн. [26], в якості серверної станції (серверу) для зберігання і подальшої передачі інформації Brajan C600 (6100.10) від 4538 грн. [27].

Критерієм для відбору техніки є тактова частота, обсяг оперативної пам'яті; обсяг пам'яті на жорсткому диску, для побудови мережі – максимальний обсяг потоку даних, які можуть передаватись і характер відстані, які вона (інформація) здатна проходити (трафік). Через це, при розрахунку вартості мережі автор виходив із наступного. Мережі по своїй природі можуть бути двох типів: наземна кабельна, радіотехнічна і супутникова. Інтернет-провайдери в Україні

здійснюють надання послуг в такому характері та обсязі, що при побудові мережі можна використовувати будь-який тип сполучення між елементами такої мережі. Через характер трафіку автор надає перевагу супутниковій системі інтернет-мереж. Тому при розрахунку вартості мережі автор виходить із наступного: орієнтовна вартість установки серверної інтернет-точки – 1200 грн., вартість супровідного пристрою від 700 грн. [28]. Між містами, районами та районами у містах на встановлення мережі витрати становитимуть: $1067 * (1200 + 700) = 2027300$ (грн.) (4).

Вартість устаткування на автоматизованому робочому місці становитиме: $(32010 + 2134) * (3192,75 + 7458 + 7836 + 4538) = 34144 * 23024,75 = 786157064$ (грн.) (5).

Центральний орган ОДК ППВ ГОСГ повинен мати структуру аналогічну архівній службі ОДК ППВ ГОСГ. За своїм функціональним змістом його повноваження полягатиме у виконанні організаційно-розпорядчих та контрольних-наглядових функцій, спрямованих на забезпечення нормальної безперебійної роботи ОДК ППВ ГОСГ. Величина витрат на накопичувачі на жорсткий дисках DVD-R на думку автора є змінною, оскільки залежатиме від обсягу поданої інформації для обробки. Дану величину витрат можна тільки прогнозувати, і вона не обов'язково буде сталою: якщо середня вартість DVD-R 10 грн., та припустити, що на рік їх потрібно 50 млн. штук, вийде що на їх придбання потрібно 500 млн. грн. У результаті загальна вартість проекту без врахування витрат по попередньо передбачених параметрах становитиме: $1039428720 + 2027300 + 786157064 + (28782000 * 2) + (184198800 * 2) = 2253574684$ (грн.).

Схема документального обігу пролягатиме у наступному: господарюючий суб'єкт подає до ОДК ППВ ГОСГ єдиний обліковий документ господарських операцій у встановлений термін. У даному випадку здійснюється акцентування уваги на «встановлений термін», оскільки автор передбачає, що для різних підприємств він буде різний. Вважаємо, що у даному випадку критерієм для цього має бути інтенсивність здійснюваних операцій та величини грошового обороту по ним. Структура єдиного облікового документу господарських операцій дозволяє відображати господарські операції у ньому у систематичному та хронологічному порядку відповідно до умов та потреб суб'єкта господарювання та держави. ОДК ППВ ГОСГ на основі поданих єдиних облікових документів господарської діяльності формує фінансову звітність суб'єктів господарювання і подає їх у органи статистики та інші державні органи для адміністрування загальнообов'язкових податків та зборів. Автор у даному випадку не конкретизує: а) яку саме фінансову звітність будуть формувати на основі даних єдиного облікового документу господарських операцій; б) до яких державних органів такі документи подаватимуть, оскільки вважає, що після впровадження і початку роботи ОДК ППВ ГОСГ по її результатам можна буде визначити оптимальний склад та структуру фінансової звітності. На основі таких даних можна оптимізувати систему державних органів та їх штатну

чисельність шляхом скорочення відповідно до потреб сучасності. Впровадження такої системи державних органів (ОДК ППВ ГОСГ) дасть можливість: 1) суттєво скоротити витрати на утримання органів державного апарату; 2) сприятиме скороченню обсягів тіньової економіки; 3) посилить реальний державний контроль у всіх сферах господарської діяльності; 4) сприятиме створенню і функціонуванню діючої системи забезпечень зобов'язань.

ВИСНОВКИ

У кожного науковця своя точка зору на характер, напрями та динаміку розвитку суспільства і окремих його сфер та інститутів. Стабільний гармонійний розвиток суспільства можливий при повному врахуванні всіх точок зору.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганін В.І., Синиця Т.В. Теоретичні основи бухгалтерського обліку: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
2. Остап'юк М.Я., Лучко М.Р., Даньків Й.Я. Історія бухгалтерського обліку: навч. посіб.-3-тє вид., випр.. і доповн. - К.“Знання”,2009. - 278с.
3. Соколов Я. В. История развития бухгалтерского учета. — М.: Финансы и статистика, 1985. — 367 с.
4. Курс лекций. История бухгалтерского учета. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://centant.spbu.ru/centrum/obraz/practicum/14.doc>
5. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебн. пособие для вузов. — М.: Ауцит, ЮНИТИ, 1996. - 638 с.
6. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб.- К.“Знання-Пресс”, 2003. - 444с.
7. Пачоли Л. Трактат о счетах и записях./Под ред. Я.В. Соколова . - М. Финансы и статистика, 2001. - 368с.
8. Пасько Т.О. Історія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. -метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Пасько Т. О. – Суми: ВТД „ Університетська книга ”, 2009. - 141 с.
9. Пидопригора А.А. Основы римского гражданского права: Учеб.Пособие для студентов юрид. Вузов и факультетов. - 2-е изд., перераб. - К. Вентури,1995. - 288с.
10. Солома В.М.Розвиток інституту забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві // Університетські наукові записки. – 2006. - №1(17). - С.103-107.
11. Статистичний щорічник України за 2011р. / За ред. О.Г.Осауленко. – К. ТОВ ”Август Трейд”, 2012. - 559с.
12. Божко В.П., Власов Д.В., Гаспаріан М.С. Информационные технологии в экономике и управлении: Учебно-методический комплекс. – М.: Изд. центр ЕАОИ. 2008. – 120 с.
13. Матюшко В.М. Информатика для экономистов: Учебник/Под общ.ред. В.М.Матюшка. –М.: Инфра-М, 2007. - 880с.
14. Балдин К.В., Уткин В.В. Информационные системы в экономике: Учебник-5-е изд.- М.: Издательско-торговая компания «Дашков и Ко», 2008. - 395с.
15. Информационные системы и технологии в экономике: Учебник. - 2-е изд., доп. и перераб. / Т.П. Барановская, В.И. Лойко, М.И. Семенов, А.И. Трубинин; Под ред. В.И. Лойко.- М.: Финансы и статистика, 2005. - 416 с.
16. Информационные системы в экономике: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» и специальностям экономики и управления (060000) / Под ред. Г.А. Титаренко.- 2-е изд. перераб. и доп.-М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. - 463с.
17. Банковские риски : учебное пособие / кол. авторов ; под ред. д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина и д-ра экон. наук, проф. Н.И. Валенцевой. - М.: КНОРУС, 2007. - 232 с.
18. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций: Монография.- М.:Издательско-торговая корпорация “Дашков и Ко”, 2003. - 544с.
19. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [сайт] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративний_устрій_України
20. Фендик В.М. Проблеми гармонізації фінансової звітності в Україні з міжнародними стандартами фінансової звітності./В.М. Фендик. Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці. Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції 26-28 квітня 2010р. м. Ужгород, ДВНЗ “Ужгородський національний університет”. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Економіка”. Спецвипуск 29 Ч.2. –Ужгород, 2010. - С.246-250.
21. Сусіденко В.Т., Коваленко О.О., Ліщинська Л.Б., Савалюк І.М., Смілянець О.Г., Степова С.В. Економічна інформатика. Навчальний посібник: м. Вінниця, 2002. - 270с.
22. Романова Ю.Д. Информатика и информационные технологии: учебное пособие/Ю.Д. Романова, И.Г. Лесничая, В.И. Шестаков, И.В. Миссинг, П.А. Музычкин; под ред. Ю.Д.Романовой.-3-е изд., перераб. и доп.-М.: Эксмо, 2008. - 592с.
23. Мельников В.П. Информационная безопасность и защита информации: учеб. Пособие для студ. Выщ. Учеб. Заведений/В.П. Мельников, С.А. Клейменова. -3-е изд., стер.- Издательский центр «Академия», 2008. - 336с.
24. Сусіденко В.Т., Коваленко О.О., Ліщинська Л.Б., Савалюк І.М., Смілянець О.Г., Степова С.В. Економічна інформатика. Навчальний посібник.м. Вінниця, 2003. - 240с.
25. Softkey [сайт]: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.softkey.ua/>
26. Price.ua.[сайт] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://price.ua/lenovo/lenovo_ideapad_v500_59-359659/catc839m404746.html
27. Price.ua. [сайт] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://price.ua/brain/brain_c600_6100_10/catc20m411535.html
28. ТзОВ Центр сервісного обслуговування [сайт] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cso.com.ua/?text=connet>

Одержано 11.07.2013р.